

Király Nina

A színész ösztöne + technika

Ebben az évben augusztus 29-én a nemzetközi színházi élet Mihail Csehov 120. születési évfordulóját ünnepli. Mihail Csehov a híres drámaíró unokaöccse, Sztanyiszlavszkij és Vahtangov tanítványa, a híres Actor's Studio megalkotója Amerikában, amelyben Marilyn Monroe is próbált, sok értékes írást hagyott maga után, köztük nélkülözhetetlen a színészi technikának szentelt studium.

Mihail Csehov meg volt győződve, hogy sem kritika, sem színházi kísérletek nem változtatják meg radikálisan a színházat. „Minden rossz eredete – a színészen van. Ugyanis makacsul nem számol azzal a közismert igazsággal, amely világos minden művész számára, a színészen kívül. Minden művész ismeri a saját szerszámait, eszközeit, tanulmányozza azokat, megtanulja helyesen használni őket. A színész nemcsak hogy nem tanulja azt, annak sincs tudatában, hogy van munkaeszköze, hangszere, amelyet úgy, mint egy hegedűt, ecsetet vagy festéket, ki kell tanulni, megismerni és alárendelni a használójának, vagyis a művésznek. Mit gondol a hegedűművész pl. a folyamat közben, melyet ő alkotónak ismer el? Három dologra gondol közben: »én«, »a hangszerem«, »a zenemű előttem van«. A színész két dologra gondolhat: »én« és »a szerepem«. Ebben az »én«-ben kaotikusan összemosódik a saját eszköznek a nem tudása, amit el lehet választani az »én«-től, valamint az »én«-nek nem tudása mint annak, aki birtokosa kell legyen a munkaeszköznek. És míg a hegedűművész vagy festő kívülről kapják az eszközöket, a színész magában hordja azt: ő saját maga az önnön eszköze és elsődlegesen eggyé van öntve azzal. Mit jelent: »én vagyok a saját magam munkaeszköze«? Miképpen birtokoljam objektíve önmagamat mint szerszámot, munkaeszközt? Öntanulmányozással, az adottságaimnak becsületes kritikájával, s végül az iskola segítségével. Megtanulni szemlélni önmagamat mint egy idegent és megítélni a saját testemet mint tőlem független idegent, mint egy eszközt. Addig, amíg nem ismerem a saját testemet mint egy idegent, addig az irányít engem a színpadon, s nem én a testemet.

Ugyanaz a hanggal. Ugyanaz a szóval” – írta Csehov még a húszas években.

Ezen a rövid fragmentumon rögtön észre lehet venni a probléma hasonló stilisztikai levezetési módját, amely későbbiekben jellemző lesz Jerzy Grotowski *A szegény színház felé* c. alapművében. M. Csehov saját maga számára figyelmesen fogalmazta meg írásban Sztanyiszlavszkij, Vahtangov, Rudolf Steiner, Gurdzsijev technikai, illetve filozófiai tanításait a színészképzés módszere és technikája tükrében. Éppen ezért M. Csehov újraolvasása egy nagyon széles XX. századi rendezői elméleti és gyakorlati kontextust teremt meg, finomabb határokat jelöl meg a *szisztéma, módszer és technika* triáson belül.

Az Anatolij Vasziljev által megalapított moszkvai Drámai Művészet Iskola Színháza egészen a megnyitó óta, 2001-től nemcsak előadások színtere, de elmélyült elméleti szakmai találkozások színhelyévé is vált, ahol egész sor szimpózium, konferencia került megrendezésre Oroszország és a volt köztár-

saságok képviselőinek részvételével. 2010-ben (május 24-től június 2-ig) került megrendezésre az ötödik szeminárium, és ez éppen Mihail Csehov módszerének volt szentelve. A szeminárium kurátora és a project szerzője Andrej Kirillov volt, a Szt. Petersburg Oroszországi Művészettörténeti Intézet tudományos munkatársa, aki már több mint harminc éve tanulmányozza Mihail Csehov munkásságát. A disszertációja – *Mihail Csehov színháza és színházi szisztemája* – igazi enciklopédia ebből a témából. A szimpóziumon (*Mihail Csehov: a színészi „én” és a művészi alak*) részt vettek olyan nagy nemzetközi szaktekin-télyek, mint A. M. Szmeljanszkij, M. Sz. Ivanova, Lenard Petit, B. G. Padegimas.

Az előadásokon kívül a szimpóziumon több mesterkurzust vezettek szakemberek. Pl. a részvétel egyik feltétele a Lenard Petit vezette kurzuson az volt, hogy fel kellett készülni Anton Csehov darabja valamelyik alakjának elemzésével. Alkalmazva olyan fogalmakat, mint „képzeletbeli központ”, „képzeletbeli test”, „egyéni atmoszféra”, „archetípus”, fontos volt tudatosítani és megérezni, hogy az alak színpadi megjelenítése egy szerves alkotói aktus. Más szóval, a híres mejerholdi „háromszög”, amely tükrözi a viszonyt a szerző-rendező-színész között bonyolultabb figurává transzformálódik, miközben felszabadítja a színészt a „szó-gesztus” túlzott pszichologizálásától és naturalizmusától. Egyébként Lenard Petit azon szerencsések közé tartozik, akik a Csehov-módszer alapjait még a mester közvetlen tanítványaitól sajátíthatta el. Saját színészi és oktatói praxisát megjelentette *The Michael Chekhov Handbook: for the Actor* c. könyvében. Jelenleg ő az alelnöke az amerikai Csehov-asszociációnak New Yorkban (MICHA).

Vjacseszlav V. Kokorin, a Sztanyiszlavszkij-díj birtokosa a színházi pedagógiában a mesterkurzusán négy témakörben kutatta a „befogadás alkímiáját”: 1. reális és a képzeletbeli tér, 2. a tér formái és struktúrája, 3. a reagálás vektora, 4. a szerep mint a kiválogatott reakciók kompozíciója. B. G. Padegimas a Csehov-technika fogásaival és Eisenstein montírozás-elvét alkalmazva fejlesztette az improvizációs folyamat dinamikáját, gyorsan váltakozó szituációk mentén.

2011. április 25-én Pétervárott (az Alekszandrinszkij Színházban), 27-én pedig hagyományszerűen a moszkvai Drámai Művészet Iskola Színházában tartották meg a Mihail Csehov-szimpózium második részét, amelynek főkurátora Jevgenija Rozanova volt. Mihail Csehov Péterváron született, és az első színészi gyakorlatát éppen az Alekszandrinszkij Színházban szerezte. Viszont sikereit már Moszkvában érte el – a híres Hamlet és Erik XIV. szerepekben. A szimpóziumon a kutatók figyelme két alapvető témára összpontosult: Csehov és Jevgenyij Vahtangov együttműködése, a MHAT 2 stúdiójának tapasztalata és hatása a játék-színház technikára.

A könyvek és publikációk, amelyek nagy számban jelentek meg a Mihail Csehov-évforduló alkalmából és a Vahtangov Színház közelgő jubileumi dátuma miatt – októberben ünnepli majd fennállásának 90. évét –, lényegesen differenciáltabb képet adnak a nagy rendezők századáról.